

Dünya türk dili ailəsi

Prezident İlham Əliyev: "Türk dünyası 200 milyondan çox insanın yaşadığı geniş bir coğrafiyanı əhatə edir"

Müasir dünyada ürk birliyi global gücə çevrilib və türkdilli dövlətlərin mövcud sıx əlaqələri əməkdaşlığın daha da gücləndirilməsinə müsbət təsiri göstərəcəkdir. Qeyd edək ki, bu gün türkdilli ölkələrin siyasi fəallığı dünya siyasətinin gündəliyinin müəyyən edilməsinə getdikcə daha çox təsir göstərir. Türkdilli dövlətlər arasında səmərəli, etibarlı siyasi dialoq qurulub, bütün sahələrdə hərtərəfli əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsi istiqamətində tədbirlər həyata keçirilir. Türkdilli ölkələrin vahid platformada birləşməsi bu ölkələr arasında siyasi, iqtisadi, mədəni və digər sahələrdə əməkdaşlığın yüksələn xətlə inkişafına təkan verir.

UNESCO-nun 3 noyabr 2025-ci il tarixində Səmərqənddə keçirilmiş 43-cü Ümumi Konfransı zamanı 15 dekabr günü Dünya Türk Dili Ailəsi Günü kimi elan edilib. Bu mühüm qərar, Türk dilinin qədim köklərini və ümumbəşəri dəyərlərini özündə ifadə edir. Mədəni və dil müxtəlifliyinin qorunmasına həsr olunmuş ən aparıcı institut olan UNESCO çərçivəsində bu günün elan edilməsi, eyni zamanda Türk Dünyasının yüksələn kimliyinin, dəyərlərinin və bu günkü global səhnədə artan rolunun da təsdiqidir.

Üeyd edək ki, bütün dövrlərdə dünya dilləri çox az sayda olub. Zaman keçdikcə bu dillər arasında bölünmə getmiş, bir dildən onlarla yeni dil formalaşmış və formalaşanlarında hər birindən sonralar yenə başqa dillər əmələ gəlmişdir. Bu gün dünyada 3500-dən çox dil var. Bu törəmə prosesi ilə yanaşı, həm də onlarla dil ölmüşdür. Qədim ulu türk dili şaxələrə ayrılır. Beləki, Oğuz dili, Qıpçaq dili, Qarluq dili, Sibir dili, Çuvaş dili, Saxa (yakut dili) dili.

Oğuz dilindən — Azərbaycan, Qaqauz, Türkmən və Türkiyə türkcəsidir. Mənbələrə istinafən deyə bilərik ki, Avropadan Sibire və Çinə qədər uzanan ərazidə ana dili olaraq 180 milyon insan tərəfindən, ikinci dil olaraq danışanlar da sayılırsa təxminən 250 milyon insan tərəfindən danışılan, 40 ayrı yazı dilinə bölünən, qədim tarixə malik olan bir dil — Türk dilləri vardır. Türk dilləri Altay dilləri ailəsinə aiddir. Ən çox danışılan Türk dili-Türkiyə Türkcəsidir. Daha sonra Azəricə, Özbəkçə, Uyğurca, Kazakça və Tatarca gəlir. Türk dilləri ailəsi kinetik əlamətlər əsasında təsnif edilən ən böyük dil ailələrindən biridir. Bu dil ailəsində 23-dən çox dil vardır. Bu dillər çox ətraflı tədqiq edilmişdir.

Başqa dil ailələrində olduğu kimi, türk dilləri ailəsinə daxil edilən dillər də bir-birinə leksik, morfoloji və sintaktik cəhətdən çox yaxındır. Qohum dillərdəki belə yaxın və

oxşar cəhətlər bunların bir ana dildən ayrılıb inkişaf etdiklərini göstərir. Türk dilləri ailəsinə daxil olan dillər bir-birinə yaxınlıq etibarilə başqa dil ailələrindən seçilir. Belə ki, bu ailəyə daxil olan dillər bir-birindən çox az fərqlənir. Məsələn, Hind-Aropa dillərini götürək. Buraya həm rus, həm də erməni dili daxildir. Məlum olduğu üzrə bunlar arasında ki fərq çox böyükdür.

"Azərbaycan həmişə türk dünyasının sıx birləşməsinə öz töhfəsini verib"

Azərbaycanın bölgədə sülhün bərpası prosesində irəli sürdüyü təkliflər və təşəbbüslər istər region ölkələri, istərsə də dünya dövlətləri, eləcə də beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən qəbul edilməkdədir. Bu isə Azərbaycanın dünyanın müxtəlif qitələrində olan ölkələrlə əlaqələrinin müsbət dinamikada inkişafında mühüm rol oynayır. Mövcud münasibətlərin inkişafına nəzər salsaq görürük ki, Azərbaycan ilə türk dövlətləri arasında qarşılıqlı əməkdaşlıq münasibətləri yüksələn bir xətlə inkişafdadır və münasibətlər strateji əməkdaşlıq səviyyəsindədir. Bu möhkəm dostluq üzərində qurulub. Ölkələr arasında ikitərəfli münasibətlərin inkişafında dövlət başçıların səfərləri xüsusilə böyük əhəmiyyətə malikdir. Türk dövlətləri və xalqları arasında siyasi-mədəni bağların möhkəmləndirilməsi yaşadığımız dövrdə yeni məhləyə yüksəlib. Azərbaycan türk dövlətləri ilə konstruktiv tərəfdaşlıq münasibətlərinin qurulması ölkəmizin xarici siyasətinin prioritet istiqamətlərindən biridir. Müasir dünyamızda türk dövlətləri arasında qurulan əməkdaşlıq daha da güclənib və yeni, daha düşünülmüş, pragmatik mərhələsinə start verilib.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin çıxışlarının birində bildirdiyi kimi, "Azərbaycan həmişə türk dünyasının sıx birləşməsinə öz töhfəsini verib və bundan sonra da türk dünyasının birliyi amallarına sadıq qalacaq. 2009-cu ildə Naxçıvan Zirvə Görüşündən başlayaraq təşkilatımız böyük inkişaf yolu keçmişdir". Naxçıvan Sazişinə əsasən, müəyyən edilmiş əsas fəaliyyət məqsədləri və vəzifələri, tərəflər arasında qarşılıqlı etimadın möhkəmləndirilməsi, regionda və dünyada sülhün bərqərar edilməsi, xarici siyasət məsələlərinə ortaq yanaşmanın təşviq edilməsi, beynəlxalq terrorizm, ortaq maraq kəsb edən bütün sahələrdə regional və ikitərəfli əməkdaşlığın gücləndirilməsi və s. məsələlərə önəm verilir. Naxçıvan sazişinin imzalanmasından keçən dövr ərzində görülən işlər, qarşılıqlı səfərlər türk dövlətləri arasında inteqrasiyanı dərinləşdirmək üçün səmərəli plat-

formaya çevrilib.

"BİZ HAMIMIZ ƏNƏNƏVİ DƏYƏRLƏR ÜZƏRİNDƏ ÖLKƏLƏRİMİZİ İNKİŞAF ETDİRİRİK"

Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının VIII Zirvə Görüşünü xüsusilə qeyd etməliyik. Qəbul olunan tarixi qərarlarla yadda qaldı. Zirvə görüşündə Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının adının "Türk Dövlətləri Təşkilatı"na dəyişdirilməsi haqqında Qərar, Türkmənistanla Türk Dövlətləri Təşkilatında müşahidəçi statusunun verilməsi haqqında Qərar, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Türk Dünyasının Ali Ordeni" ilə təltif edilməsi haqqında Qərar, Türk Şurası VIII Zirvə Görüşünün Bəyannaməsi, "Türk dünyasına baxış – 2040" sənədinin qəbulu ilə bağlı Qərar, "Türk dünyasının birliyinə verdiyi töhfələrə görə" Türk Dövlətləri Təşkilatının Əlişir Nəvai adına Beynəlxalq Mükafatı haqqında Qərar, Türk Dövlətləri Təşkilatında müşahidəçi status haqqında qaydalara dair Qərar və digər qərarların imzalanması tarixi hadisə olaraq əhəmiyyət daşıyır. Cənab Prezident Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının VIII Zirvə Görüşünün tarixi əhəmiyyətinə toxunaraq bildirib ki, biz Şuramızı təşkilata çeviririk və bu təşkilatın çox gözəl gələcəyi var: "Çünki bu təşkilatın təməlinə təbii müttəfiqlər yerləşir və həm tarix, həm mədəniyyət, həm bizim ənənələrimiz, bizim adət-ənənələrimiz, bax, bu, birliyi diktə edir.

Eyni zamanda, indiki dünyada təhlükələr hər ay, hər il yaranır və əfsuslar olsun ki, dünyanın aparıcı ölkələri bu təhlükələrə qarşı düzgün addımlar ata bilmirlər və əminəm ki, Türk Dövlətləri Təşkilatının təkə ölkələrimiz, xalqlarımız üçün deyil, dünya üçün önəmi bundan sonra da artacaq. Çünki bizim işbirliyimiz səmimidir, biz hamımız qardaş, bir-birimizə qardaş deyirik, biz hamımız ənənəvi dəyərlər üzərində ölkələrimizi inkişaf etdiririk".

Bütün bu layihələr qədim İpək Yolunun bərpası və türk əməkdaşlığı çərçivəsində ticarət və sərmayə əməkdaşlığının gələcək inkişafı məqsədi ilə həyata keçirilib. Türkdilli dövlətlərarası irimiqyaslı infrastruktur layihələri də reallaşdırılıb və bu davamlıdır. Hazırda bir sıra böyükmiqyaslı layihələr həyata keçirilməkdədir. Əlbəttə ki, bütün bunlar türk dünyasını vahid bir məslək ətrafında birləşdiyinə təcəssümdür.

Nəzakət ƏLƏDDİNQIZI

www.sesqazeti.az